

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

ശ്രീകവിതാർകികസിംഹസ്യ സർവതന്ത്രസ്വതന്ത്രസ്യ
ശ്രീമദ്വേദകടനാഥസ്യ വേദാന്താചാര്യസ്യ കൃതിഷു
യാദവാഭ്യുദയേ മഹാകാവ്യേ

॥ ത്രയോവിംശഃ സർഗഃ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

ശ്രീ രംഗരാമാനുജ മഹാദേശികൻ

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ത്രയോവിംശഃ സർഗഃ ॥

ശ്രീമാൻ വേങ്കടനാഥര്യഃ കവിതാർകികകേസരി |

വേദാന്താചാര്യവർയോ മേ സന്നിധത്താം സദാ ഹൃദി ||

അമാധികാരച്യവനാദ്യ ഇന്ദ്രാഃ

പഞ്ചാഭവൻ പാണ്ഡുസുതാഃ പുഥിവിവ്യാം |

ജയാർമിനസ്തേ ജഗദേകനാഥം

പ്രപേദിരേ സത്ത്വധനാഃ സദാരാഃ || 23.1 ||

തമോപഹൈസ്തത്ത്വവിദാമുഷീണാം

വാക്യൈസ്ത്രിവേദീമനുസഞ്ജിഹാനൈഃ |

കൃഷ്ണം യഥാവത് കൃതിനോ വിദന്തഃ

തത്ത്വഭവൻ പ്രാണസമാഃ സഖായഃ || 23.2 ||

തദാശ്രയാസ്തത്പ്രണിധേയകൃത്യാഃ

തേനൈവ നാഥേന സദാ സനാഥാഃ |

അപാരയൻ യോഗിഭിരപ്യജയ്യാൻ

ബാഹ്യാന്തരാൻ ജേതുമരാതിവർഗാൻ || 23.3 ||

പ്രതിക്രിയാഃ പ്രാഗ്ഭവദുഷ്കൃതാനാം

പ്രാണോപരോഽധ്യേപി നിരുദ്ധപാപാഃ |

ധീരാസ്ത്രിലോകീസുഹൃദഃ പ്രസാദാത്

വിപാകരത്നാ വിപദഃ പ്രസേഹുഃ || 23.4 ||

അലംഘ്യൻ വിശ്വപതേഃ പ്രസാദാത്

വൃത്തിം പരാചീമിവ വീതരാഗാഃ |

അരാതിഭിശ്ചരദ്മവിധിപ്രവീണൈഃ
 ആപാദിതാമഗ്നിജലാദിപിഡാം || 23.5 ||

കലിംഗനീതിം കലഹൈകതാനാം
 കർണം ച പാർഥേന നിബദ്ധവൈരം |
 ആസ്ഥായ ദുശ്ശാസനപൂർവ്വജന്മാ
 ധർമ്മോത്തരാൻ ജേതുമിത്യേഷ പാർഥാൻ || 23.6 ||

സ രാജസൂയക്രതുധർമപത്നീം
 ഭീമേന ഗാഢധീവദ്യുതാ ച മാന്യാം |
 ദ്യുതച്ഛലാത്പ്രാപിതദാസഭാവാം
 സാധ്യീം മൂധാ പര്യഭവത് സഭായാം || 23.7 ||

അനന്തയനാഥാം സ്ഥിതിമാപ്സുവന്ത്യാ
 നാഥഃ സ്വസംബോധനനാമഗർഭം |
 ശുശ്രാവ ദൂരാന്തരിതോപി ശൗരിഃ
 പ്രാക്രോശനം പാർഥപതിവ്രതായാഃ || 23.8 ||

മിഥ്യാവിചാരാൻമിഷതാം ഗുരുണാം
 പ്രഭുഃ സതാം പാണ്ഡവധർമപത്നീം |
 ദുശ്ശാസനവ്യാകുലിതോത്തരീയാം
 അക്ഷയകൗശേയവതീമകാർഷീത് || 23.9 ||

അവാപ്സുകാമാഃ പ്രബലൈരമിത്രൈഃ
 അക്ഷച്ഛലേനാപഹൃതം സ്വരാജ്യം |
 നിക്ഷിപ്തകർതവ്യഭരാ ബഭൂവുഃ
 സത്ത്യാധികാഃ സാത്വതയുഥനാഥേ || 23.10 ||

സ്വാതന്ത്ര്യഗന്ധദ്വിരദാങ്കുശേന
 സ്വേനൈവ ശീലേന വിനീയമാനഃ |

അനന്യലഭ്യം പ്രതിലംഭിതോഭ്യുത്
പ്രഭുഃ സ്വയം പാണ്ഡവദൂതഭാവം || 23.11 ||

സ താദൃശീമാദ്രിയത ത്രിധാമാ
പ്രേഷ്യക്രിയാം പ്രേഷിതദേവബുന്ദഃ |
നനു പ്രഭുണാം നിരപേക്ഷഭൂജാം
പ്രസാധനം ഭക്തജനേ ഗുണത്വം || 23.12 ||

അപി പ്രഭുതാനുഗുണക്രിയാഭ്യഃ
ശ്ലാഘാപദം തത്ത്വവിദാം ബഭൂവ |
അനന്യതന്ത്രസ്യ വിഭോസ്തദേതത്
നാമോചിതം നന്യുഷു പാരതന്തര്യം || 23.13 ||

തപസ്യതഃ പുത്രസമുദ്ഭവാർഥം
മാർഗാഗതം മോചയതഃ പിശാചം |
അജൻമനോ ജൻമഭ്യുതശ്ച ശൗരേഃ
സ്വാമിത്യസംവാദി ബഭൂവ ദൂത്യം || 23.14 ||

സരോഷസീരായുധഹേതിശക്ത്യാ
സാചീകൃതാം കൗരവരാജധാനീം |
അദ്യാപി ഗംഗാസലിലപ്രവാഹേ
പ്രക്രാന്തപാതാമിവ സമ്പ്രപേദേ || 23.15 ||

ഖദ്യാതവദുർശിതഖണ്ഡദീപ്തിൻ
പ്രജ്ഞാദൃശോ ഭൂമിഭ്യതഃ സഭായാം |
പ്രാപ്തോദയോ ഭാനുരിവ ത്രിധാമാ
പ്രച്ഛാദയാമാസ കുരൂൻ സ്വധാജ്ഞാ || 23.16 ||

തദാഗമേന പ്രതിപന്നഹർഷാഃ
തദുർശനേനാഹിതപാരവശ്യാഃ |

അതർകിതപ്രസ്തുതവൈരബന്ധാഃ
 വൃത്തിം ദ്വിഷന്തോ വിദധുർയഥാർഹം || 23.17 ||

ഉലുഖലേ ഭക്തഗുണേ ച ബദ്ധം
 ഗുണോത്തരേ ഗോപവധുസ്തനേ ച |
 ഇയേഷ ബന്ധും ജഗദേകബന്ധും
 ദുർയോധനോ ദുസ്ത്യജമൃത്യുപാശഃ || 23.18 ||

പ്രകാശയൻ കിഞ്ചിദിവാപ്രമേയഃ
 പ്രഭാവമാത്മീയമനന്യവേദ്യം |
 മുഹൂഃ പ്രതീപാചരണോത്സുകാനാം
 മോഘാശതാം മുഘധിയാമകാർഷീത് || 23.19 ||

സ്വവേദിതം സംസദി ധാർതരാഷ്ട്രേ
 സന്ധിത്വതോ ധർമസുതസ്യ വാക്യം |
 അനാദദാനേ മുരഭിന്നിവൃത്തഃ
 സാനുഗ്രഹോ വിഗ്രഹമൻവമംസ്ത || 23.20 ||

നരാംശജുഷേന ധനഞ്ജയേന
 രഥീ ഭവൻ സാരഥിരാത്മനാ ച |
 ധനുർഭൃതാ തോത്രഭൃതാ ച ഭേജേ
 പൃഥക്ത്വമൈക്യം ച യഥാപ്രമാണം || 23.21 ||

രഥാധിരുഘം ച രഥം ച രക്ഷൻ
 യഥാർഥതോ ദർശയതി സു യന്താ |
 ത്രയുന്തചിന്താനിരപേക്ഷമീശഃ
 തത്താദൃശം തത്ത്വവിഭാഗമാദ്യം || 23.22 ||

പുരഃസ്ഥിതേ ഗോപ്തരി വിശ്വഹേതൗ
 പശ്ചാദവസ്ഥായിനി തത്പ്രവർത്യേ |

അനന്യയോഗാത് സ രഥോ ബഭാര
പ്രാധീതവേദ്യാം പ്രണവപ്രവൃത്തിം || 23.23 ||

പ്രഭുർബഭൗ പ്രഗ്രഹതോത്രപാണിഃ
കാലാത്മനാ ഭാവിതപാശദണ്ഡഃ |
യദാ തദാ ദേവഗണേന മേനേ
ശാന്തം ബലം ശാന്തനവപ്രധാനം || 23.24 ||

ധുരന്ധരഃ സ്വർഗനിങ്കേതനാനാം
ധുർയോത്ഥിതൈർധൂസരിതോ രജോഭിഃ |
രരാജ മധ്യേ രഥയുഗ്മപാനാം
ഗോഷ്ടേ പശൂനാമിവ ഗോപവേഷഃ || 23.25 ||

സമുദ്രസംഘാതനിഭേ നൃപാണാം
സൈന്യദ്വയേ സംയതി സംപ്രവൃത്തേ |
അസ്ഥാനകാരുൺയവശാനിവൃത്തം
ധനഞ്ജയം വീതശുചം വിതേനേ || 23.26 ||

ഫലാദപി സ്വാദുതമപ്രരോഹം
പ്രോത്സാഹനേ സഖ്യുരിവോദ്യുതഃ സഃ |
ജഗദ്ധിതാർമായ ജഗൗ ദയാവാൻ
അന്യൈരവിജ്ഞേയമനന്യധർമം || 23.27 ||

ചിരന്തനസ്സേഹദയാദിമൂലം
ചിന്താർണ്ണവം നിസ്തരതോ ദുരന്തം |
കിരീടിനഃ കേശവസുക്തിരാസീത്
കാലോചിതാ കാചന പോതപാത്രീ || 23.28 ||

അഭംഗുരൈർധൗതഫലാനുഷംഗാത്
വിദ്യാശരൈർവിശ്വഗുരോരുപാത്തൈഃ |

വിവേകധൻവാ വിഷമാനജ്ഞേഷീത്

അന്തഃ സ്ഥിതാൻ ജിഷ്ണുരരാതിസംഘാൻ || 23.29 ||

ഉപഘ്ലഭൂതാം ശ്രുതിവൽഗരീണാം

ഉപാസ്ത തുഷ്യന്നുപദേശമുദ്രാം |

നഖാംശുഭിഃ ക്ഷിപ്തമഃകലങ്കാം

നാമസ്യ പാർഥോ നതപൂർവഭാഗഃ || 23.30 ||

വിഭക്തസാമാന്യവിശേഷധർമാ

പ്രാദുർബഭൂവോപനിഷത് പ്രഭോർയാ |

സ ഏവ താം വ്യാസമുനിഃ സമീചീം

പര്യഗ്രഹീദ്ഭാരതവേദവക്താ || 23.31 ||

അഭഞ്ജനീയാം പരധർമസത്താം

അനശ്വരീം ഭാരതസൂര്യദീപ്തിം |

വിദുശ്രുതീനാമനഘാം വയസ്യാം

ഗീതാമസമ്മുഖജ്ഞാവിഗീതാം || 23.32 ||

കപിധ്വജസ്തസ്യ വിഭോരപശ്യത്

തദർപിതം ചക്ഷുരവാപ്യ ദിവ്യം |

വിരിഞ്ചിപൂർവൈരപി ദൂർനിരീക്ഷം

വിശ്വാശ്രയം രൂപമശേഷമൂർതേഃ || 23.33 ||

തസ്മിന്നഭിവാപ്തസമസ്തലോകേ

സ തത്ത്വരൂപേണ വികൽപ്യമാനേ |

വിഡംബിതാൻ ഗോപുരധാരിബിംബൈഃ

ദേവാൻ വിഭോരൈക്ഷത ദിവ്യദേഹേ || 23.34 ||

പ്രഖ്യാതദീക്ഷം പ്രണതാർതിഭംഗേ

പാർഥസ്തദാ ദൈത്യരിപും പ്രപന്നഃ |

വിനാശയാമാസ ബലം രിപുണാം
വിപത്പ്രതീകാരപരേണ സഖ്യാ || 23.35 ||

സ്വഹസ്തപദ്മാഞ്ചിതതോത്രപാശഃ
സ്വച്ഛന്ദലീലാസഹധർമചാരി |
ഗതാഗതൈരപ്രതിമൈഃ സ ചക്രേ
ജയശ്രിയോ ജൈത്രരഥേന ഡോലാം || 23.36 ||

സവിസ്മയഃ സംയതി സവ്യസാചീ
തത്താദ്യശാ സാരമിനാ സമേതഃ |
മനോജവാനാം നിജസായകാനാം
അഗ്രേസരം സ്യന്മനമൻവപശ്യത് || 23.37 ||

യഥാ നിയച്ഛത്യയമിന്ദ്രിയാശ്യാൻ
ജീവാശ്രയേ ദേഹരഥേ നിബദ്ധാൻ |
തമാർജ്ജുനസ്യന്മനധൂർയനേതാ
ബഭൂവ നാൻയേന നിദർശനീയഃ || 23.38 ||

യദേകദേശേ നിഖിലം തദന്യത്
തദ്ദേഹഭാഗേഷു ച സംവിദക്തം |
രഥൈകദേശേ തമവേക്ഷ്യ പാർഥഃ
പ്രാബുദ്ധ തം സാരമിമപ്രതർക്യം || 23.39 ||

നിവർത്തിതം വൈരിജനോപമർദാത്
ന്യസ്തം രഥേ ചക്രമുപാദദാനഃ |
നതപ്രതിജ്ഞാനുപരോധഹേതോഃ
ആത്മപ്രതിജ്ഞാമജഹാത് സ്വതന്ത്രഃ || 23.40 ||

ദ്വിഷത്പ്രയുക്തം ദുരപോഹമസ്തം
ദുജ്ഞാൻതരാലേന വിദുഃ പ്രതീച്ഛൻ |

വിധായ വൈകൽപികവൈജയന്തിം
പ്രച്ഛാദിതം പ്രാണയതി സു പാർഥം || 23.41 ||

നിവേശിതാം തസ്യ പദേ ച പുജാം
നിശാമ്യ ഗംഗാമിവ ചന്ദ്രമൗലൗ |
അനന്തസാമാന്തമമംസ്ത സഖ്യഃ
സങ്കോചവൈദേശികമീശ്വരത്വം || 23.42 ||

ദിവാകരേനസ്തമിത്യേതിഗാഢം
തമഃ സുജംസ്താമസമോഹനാർഥം |
പ്രപന്നരക്ഷാപ്രതിപന്നദീക്ഷഃ
സത്യാഭിസന്ധം വിദധേ സഖായം || 23.43 ||

സുരൈരശേഷൈരപി ജാതരോഷൈഃ
സ ദുർജയാൻ ഭീഷ്മമുഖാൻ ജിഗായ |
സഹായശക്ത്യാ യുധി സവ്യസാചീ
കിം ദുഷ്കരം കേശവമാശ്രിതാനാം || 23.44 ||

സ്വപ്നഃ കിമാസീദഥവേന്ദ്രജാലം
ബഭൂവ ഗന്ധർവപുരീ കിമേഷാ |
ഇതീവ ശങ്കാം വിദധേ പ്രലീനാ
പതാകിനീ കൗരവപാണ്ഡവാനാം || 23.45 ||

ആകൃഷ്ടദേവാസുരസാമ്പരാധൈഃ
ഓജസ്വിനാം ശസ്ത്രഭൃതാമുദന്തൈഃ |
പ്രായസ്തദാ പ്രത്യവഹാരലീലം
ആകാലികീം വിശ്വഭൃഗൻവഭുക്ത || 23.46 ||

ജിഹ്വാംസുരഷ്വാദശ സമ്പതന്തിഃ
അക്ഷൗഹിണീരദ്ഭുതഭീമരൂപാഃ |

സ്വതന്ത്രയാമാസ മിമഃപ്രതീപാൻ
സൂത്രാവസക്താനിവ ദാരുമർത്യാൻ || 23.47 ||

കൃഷ്ണീവലഃ സ്ഥാവരജംഗമാനാം
ക്ഷേത്രേ കുരുണാം സമകാലപാകാൻ |
അനീകശാലീൻ ഭുജശാലിവർഗൈഃ
ഫലോപപന്നാൻ പ്രഭുരിത്യലാവിത് || 23.48 ||

നിസ്തീര്യ സംഗ്രാമമഹാസമുദ്രം
സംസാരപോതേന പരേണ സഖ്യം |
ധനഞ്ജയസ്തപദമേവ ഭേജേ
നിർധൂതനീഹാരദിവാകരാഭഃ || 23.49 ||

ഭൗണിസ്തദാ സൗപ്തികമാദധാനഃ
കൃപേണ സാർധം കൃതവർമണാ ച |
ഹതാഹിതൈഃ പാണ്ഡുസുതൈരവാപ്തം
സൈന്യാവശേഷം ശമയാംബഭൂവ || 23.50 ||

ഇത്ഥം ദശാഷ്ടൗ ച നിപാത്യ ഭൂമൗ
അക്ഷൗഹിണീരദ്ഭുതഭീമരൂപാഃ |
സതാം പതിഃ സത്യ സമൃദ്ധിരോഗാത്
ഉൽപാഘിതാമാതനുതേവ പുഥ്വിം || 23.51 ||

വിഭുഃ സ്വസങ്കൽപഹതാൻ വിനിപ്ലൻ
ധർമൈകതാനേന ധനഞ്ജയേന |
പ്രതോദസന്ദംശികയോദഹാർഷീത്
പാഞ്ചാലകന്യാപരിഭൂതിശൽയം || 23.52 ||

പരാസ്ത്വവിസ്രംസിതമുത്തരായാഃ
പദ്മാസനാദ്യൈരപി പുഞ്ജിതേന |

ഗംഗാധരൺയോഃ പ്രഭവേന ഗർഭം
പസ്തർശ പാദേന പരാവരേശഃ || 23.53 ||

വിപ്ലോഷിതം ഭ്രൗണിശരേണ ബാലം
സഞ്ജീവയൻ പാദരജഃപ്രഭാവാത് |
വധുകൃതക്ഷുദ്രശിലാവിശേഷം
രാമാനുജോ രാമമിവാൻവകാർഷീത് || 23.54 ||

തസ്യ ശ്രുതിശ്രേണിശിരോധൂതാനാം
സ്തർശഃ പ്രജേഷാദിഭിരീപ്തോഭൂത് |
പരീക്ഷിദുത്ഥാനപരീക്ഷിതാനാം
അഘച്ഛിദാമംഘ്രിരജഃകണാനാം || 23.55 ||

അജാതദീനാം ദ്രുപദോദ്ഭവായാഃ
കാലസ്യ ദീപ്താമിവ ഖഡ്ഗരേഖാം |
വിപക്ഷസംഹാരമഹാഭൂജംഗീം
വേണീം പ്രിയൈഃ സംശമയാംബഭൂവ || 23.56 ||

പിതാമഹായ പ്രതാപന പാർഥഃ
ശരപ്രയുക്തം ശയനം യദഗ്ര്യം |
യോഗാസനം യോജിതചിത്തധൈര്യം
തദേവ പരയാപ്തഗുണം തദാസ്ഥീത് || 23.57 ||

വിന്യസ്യ ധർമതനയേ വിജയാധികാരം
സഖ്യാർജുനേന യശസേവ ധനുർധരാണാം |
ദധ്വതേ സ ദൈത്യമഥനോ യുധി പാഞ്ചജന്യം
വൃഷ്ണന്ധകാദിപരിശേഷിതഭൂമിഭാരഃ || 23.58 ||

പ്രത്യാനിനായ രഥമാത്തജയഃ സ ജന്യാത്
ധന്യാവലോകനധനഞ്ജയദർശനീയഃ |

സാരഥ്യസംവിദവധീരിതഹേതിജുഷുഃ

സേനാപരാഗപരിധുസരകുന്തലശ്രീഃ || 23.59 ||

ആലിംഗ്യ ഗാഢമവഗാഢരസം രണാഞ്ച

വീരവ്രതൈഃ കൃതവിഭുഷണമിന്ദ്രസുനും |

അന്യാവതാരപരികൽപനകേലിലോഭാത്

ഐക്യം നിനായ നിജമംശമിവാന്യനിഷ്ടം || 23.60 ||

രണഭൂവി ശരതൽപേ ലീലയാ ശായിതേന

സ്വപദസമുദിതായാഃ സുനൂനാ സിദ്ധസിന്ധോഃ |

അനതിചിരവിലംബാദാപ്തകാമം ധരിത്രിം

കലിമിവ ശമയിഷ്യൻ ഖ്യാപയാമാസ ധർമാൻ || 23.61 ||

അപ്രത്യുഹിതസാർവഭൗമവിഭവൈ -

രദ്യർചിതഃ പാണ്ഡവൈഃ

പ്രത്യാവൃത്തമഹോത്സവേന മുദിതാം

പ്രാപ്തഃ പുരീം ദ്വാരകാം |

പ്രത്യക്ഷം പ്രഥയാംബഭൂവ വിഹരൻ

പ്രീതഃ പ്രിയാഭിഃ സമം

ശുദ്ധഃ സാമപദാഗമൈരധിഗതാം

സ്വാധീനതാം ശ്രീപതിഃ || 23.62 ||

|| ഇതി ശ്രീകവിതാർകികസിംഹസ്യ സർവതന്ത്രസ്വതന്ത്രസ്യ

ശ്രീമദ്വേദേനാമസ്യ വേദാന്താചാര്യസ്യ കൃതിഷു

യാദവാഭ്യുദയേ മഹാകാവ്യേ ത്രയോവിംശഃ സർഗഃ ||

കവിതാർകികസിംഹായ കൽയാണഗുണശാലിനേ |

ശ്രീമതേ വേങ്കടേശായ വേദാന്തഗുരവേ നമഃ ||